

CALISTRAT HOGAȘ

Pe drumuri de munte

Amintiri dintr-o călătorie
În Munții Neamțului

Prefață, fișă biobibliografică,
referințe critice și glosar
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Calistrat Hogaș și plăcerea textului</i> (Lucian Pricop)	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	11
<i>Referințe critice</i>	13
<i>Notă asupra ediției</i>	21

PE DRUMURI DE MUNTE

AMINTIRI DINTR-O CĂLĂTORIE

Spre mănăstiri	25
De la Vărătic la Săcu	34
La Agapia	51
Spre Pipirig	60
Hălăuca	67
În valea Sabasei	84
Pe Șeștina	100
Jupâneasa Zamfira	125
Ion Rusu	135
Un popas	148

ÎN MUNȚII NEAMȚULUI

Florica	163
Spre Nichit	192
Părintele Ghermănuță	216
Singur	256
La Tazlău	289

Prefață	313
Glosar	317

CALISTRAT HOGAȘ ȘI PLĂCEREA TEXTULUI

În istoria canonică a literaturii noastre există puține cazuri de scriitori indiferenți față de ecoul public al textelor lor. Un astfel de personaj, din galeria restrânsă a „dezinteresatilor“ de succes literar, a fost, fără îndoială, Calistrat Hogaș. Scriitorul muntean își face însemnările de drum de-a lungul a trei decenii, publicându-le (la insistențele amicale ale lui A.D. Xenopol și Garabet Ibrăileanu) doar în revistele vremii. Câteva dintre aceste texte sunt grupate antum de Hogaș sub titlul *Amintiri din o călătorie* și circulă fragmentar în gazeta culturală *Asachi*, 1883-1884, în revista *Arhiva*, fiind reluate în *Viața românească*, 1911-1916; o a doua culegere, cu titlul *În Munții Neamțului*, este găzduită tot de paginile revistei *Viața românească*, 1907-1909. Abia peste opt decenii, în 1984, fragmentele și variantele ajung să cunoască o ediție critică integrală, sub îngrijirea Daciane Vlădoiu și a lui Alexandru Săndulescu.

De altfel, istoria editării lui Hogaș este în sine o poveste pe care o rezumăm din dorința de a căuta un sens pentru destinul straniu al operei unui literat român puțin citit astăzi. Mult amânată (împlinindu-se doar la presiunile lui Ibrăileanu), tipărirea celor două părți în volum a fost urmărită de neșansă.

Prima ediție, din 1912, sub auspiciile Editurii „Viața Românească“, poartă titlul generic *Pe drumuri de munte* (titlu sub care va fi ulterior reeditată opera lui Hogaș), dar este o ediție compromisă de erorile de redactare. Autorul a decis distrugerea tuturor exemplarelor.

O soartă comparabilă o are și volumul din 1914, tot la Editura „Viața Românească”, corectat de însuși Hogaș, după regulile Academiei Române. Izbucnește Primul Război Mondial și, abia ieșit de sub tipar, tot tirajul cărții este mistuit de un incendiu care distruge întreaga clădire a „Vieții Românești”. Încă un detaliu semnificativ: volumul fusese propus pentru Premiul „Adamachi” al Academiei Române, dar a fost respins în urma unui raport semnat de I. Caragiani, din care cităm pentru a proba limitările interpretării:

„În această carte de 352 pagini, autorul se ocupă cu două lucruri, din care o parte cuprinde descrierea câtorva munți din Moldova, iar a doua parte, în legătură cu partea întâia, cuprinde diferitele dificultăți pe care le-a întâmpinat autorul pe drum în excursiunea sa, pentru a vizita acei câțiva munți din Moldova, plus câteva povestiri de lucruri personale. [...]

Fiindcă în carte nu ne dă descrierea decât numai a o parte din munții Moldovei, propun a i se acorda din premiu numai o parte...”

Lipsa de reacție a criticilor contemporani este cvasiunanimă până în 1921, când, postum, au fost retipărite în două volume (*Amintiri dintr-o călătorie. În Munții Neamțului*) cu o prefață semnată de Mihail Sadoveanu. Posteritatea i-a asigurat lui Hogaș recunoașterea, opera sa fiind distinsă în 1922, la propunerea lui Rebreanu, cu primul Premiu al Societății Scriitorilor Români, organizație înființată cu doar 12 ani înainte.

Deși Hogaș este subsumabil, cel puțin biologic, așa-numitei generații a marilor clasici, iar opera sa este rezultatul aceluia tip de tensiune creativă, istoria prezenței în conștiința publică a operei sale a mutat momentul receptării operei sale în intervalul dintre războaie. În câmpul criticii românești s-au adăugat de atunci poziții dintre cele mai variate, de la cele sceptice (Nicolae Iorga sau Paul Zarifopol), până la cele elogiative (George Topîrceanu, E. Lovinescu). Nu lipsesc nici lecturile impresionist-poetice, venite în logica aceluia hippolytaineane studiu contextual; expresii memorabile și, uneori, goale de sens s-au scris despre Hogaș: rabelaisian, „primitiv și păgân” (O. Botez), „păstor transhumant” (P. Constantinescu),

puternic ancorat în folclor (Ov. Papadima), livresc și erudit, în descendența lui Odobescu, cărturar clasicizant, academizând ca un diletant superior (G. Călinescu), un cultivat turist citadin mimând rusticitatea (T. Vianu, Vl. Streinu).

Abia spiritele analitice ale lui Șerban Cioculescu sau Ion Negoïtescu văd dincolo de etichete propunând, fie o sinteză a celor două ipostaze (ca o simbioză între clasicism și baroc), fie o descendență german-eminesciană de factură romantică.

Dacă obsesia arondării la un curent occidental a unei opere precum este cea a lui Hogaș a generat un aparent vacarm interpretativ, concilierea poate veni din chiar multistratificarea de limbaje și stiluri (Al. Călinescu), mozaicarea agregată într-o specie cu un oarece trecut literar în spațiul românesc: memorialul de călătorie. De la predecesorii și contemporanii săi (precum N. Milescu, Dinicu Golescu, Codru-Drăgușanu, A. Russo, Gr. Alexandrescu, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Al. Odobescu, N. Filimon, Al. Vlahuță etc.), Hogaș ia gustul pentru un tip de poetică. Remarca acurat Vladimir Streinu că „Secolul XIX în literatura noastră este între altele și secolul călătoriilor literare“, ele constituind chiar „moda literară a timpului“. Însă, din *Prefață* (publicată abia postum), Hogaș se delimitează de transcriptorii de experiențe de vilegiatură: „am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor din drumul obiectiv, didactic și aproape geografic de până acum, pe drumul subiectiv, pe care trebuie să meargă, după socotința mea, acest gen de literatură“. Convertirea călătorului în scriitor înseamnă întâi de toate regie, deci reconstrucție subiectivă a memoriei și transformare în regim „conștient a notei de drum, adesea cu un statut incert, în literatură autentică“ (Al. Săndulescu).

Ce este această călătorie, dacă nu o experiență simultan biografică, naturală, culturală, istorică? Drumeția lui Hogaș e banală în ordinea lumii reale, a celei convenționale, e în esență un pretext pentru odiseea neconvențională a cuvântului. Imaginați-vă Munții Neamțului nu ca pe un obiectiv turistic, de călătorie încercată, ci ca pe o „grupare de semne lingvistice“. Iar ținta călătorului nu este de

a escalada sau campă într-un areal pitoresc, ci de a se expune unor paradoxale căutări de semnificații. Nu putem ști (pentru că așa e natura literaturii) ce-l îngoașă pe Homer (cu care a fost frecvent comparat Hogaș): invincibilitatea relativă a lui Ahile, reșezarea unei lumi ultragiutate de rivalități între zei și eroi sau poate încercările de a suprapune cuvinte vechi pe stări de lucruri noi.

Ce i-a plăcut lui Caragiale la „Părintele Ghermănuță“, ce l-a convins pe Rebreanu să creadă în capacitatea unică a lui Hogaș de a asambla „în pagini de carte viața însăși, viața cea mare în cadrul căreia cerul, omul, gângania, floarea, bolovanul trăiesc la fel, într-o armonie divină“? Poate că estetismul hogașian este cheia omogenității clamate de critica românească, altfel amplificând până la hiperbolă ideea scriitorului îndrăgostit de natură și cultură. Privilegiind jocul cu literatura, Hogaș se dezice de realismul memorialului de călătorie și caută metarefecția și metaliteratura. Textul devine o sursă de „plăcere a textului“ (R. Barthes).

Cum observația noastră poate traduce un tip de egoism, de indiferență față de un public potențial, dar schimbător, vă propunem un act de lectură indiferentă față de contextul scrierii, dar mai ales față de arondările de specie literară.

Spre profitul cititorului...

Lucian Pricop